

MIROSLAW SOCAŁA SDS

VI SPOTKANIE EDYTORÓW

Lublin, 1 października 2011 roku

Przy okazji jubileuszu 40-lecia działalności Instytutu Historii Kultury w Średniowieczu w 2005 r. podczas „seminarium edytorskiego” zrodziła się potrzeba spotkań, których celem będzie dyskusja nad zagadnieniami związanymi z edycjami średniowiecznych tekstów łacińskich. W ślad za „jubileuszowym seminarium” w 2007 r. odbyła się międzynarodowa konferencja przedstawicieli różnych ośrodków mediewistycznych z Polski i zza granicy. Od tego czasu co roku na przełomie września i października Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II jest gospodarzem tych spotkań. 1 października 2011 r. organizatorami już VI Spotkania Edytorów byli Ośrodek Historii Kultury w Średniowieczu oraz Katedra Historii Filozofii w Polsce Wydziału Filozofii KUL.

Spotkanie rozpoczął ks. prof. dr hab. Stanisław Janeczek, dziekan Wydziału Filozofii KUL, wprowadzając uczestników w problematykę tegorocznej konferencji, która poświęcona była tekstom rękopiśmiennym z zakresu szeroko pojętej logiki wykładanej w średniowieczu. Podkreślił znaczenie tej dyscypliny dla ogólnego rozwoju człowieka i tworzonej przezeń kultury intelektualnej. Następnie głos zabrał ks. abp prof. dr hab. Stanisław Wielgus, który powiedział, że „czas wszystko gładzi i widać w życiu krótką pamięć historyczną i dlatego św. Benedykt mawiał: do nowych rzeczy należy powoływać nowych ludzi i nieustannie się za nich modlić”, i oddał głos młodszemu pokoleniu badaczy kultury średniowiecznej. Byli to prowadząca całość konferencji dr hab. Wanda Bajor oraz prelegenci: dr Magdalena Płotka (UKSW), ks. dr Michał Maciołek (KUL), dr hab. Hanna Wojtczak (UŚ), dr hab. Krystyna Krauze-Błachowicz (UW).

Pani dr Magdalena Płotka swoje wystąpienie poświęciła podejmowanemu w wielu tekstach logicznym zagadnieniu konsekwencji. Rozważania te oparła na dziele *Semantica moderna et antiqua secundum Johannem Versorem* jako ilustracji późnośredniowiecznej dialektyki na uniwersytetach polskich, w ramach szeroko komentowanych traktatów *De fallacis*. Zagadnienie konsekwencji występuje zarówno w dziełach W. Ockhama i W. Burleya, który w swojej logice traktat o konsekwencjach umieścił na początku. Wnioskowanie sylogistyczne ma charakter semantyczny, gdyż chodzi w nim o prawomocność i prawdziwość. Prelegentka przypomniiała, że

Al-gazel wyróżnił pięć stopni prawdziwości; 1) prawdziwe bez wątpienia, 2) prawdziwe, ale nie można udowodnić, 3) prawdziwe przekonanie, „że”, 4) prawdziwe, ale fałszywe, 5) fałszywe – poezja. W wiekach XII-XIV nastąpił szybki rozwój logiki, która była związana z dziełami Arystotelesa, ale funkcjonowały także dzieła spoza tej tradycji. Do najczęściej dyskutowanych zagadnień należały: teorie terminów właściwych; teorie sygnifikacji i supozycji; terminy synkategorematiczne a kategorematiczne; natomiast teorie entymematów (*Topiki*) są bezpośrednim impulsem do teorii konsekwencji (u Ockhama). Teoria konsekwencji jest nową teorią w stosunku do teorii sylogizmów.

Wystąpienie ks. dra Michała Maciołka, zatytułowane *Zagadnienia edytorsko-translatorskie na podstawie przykładowej kwestii komentarza do Hermeneutyki Arystotelesa według Benedykta Hessego*, składało się z dwóch części. Pierwsza część miała charakter osobistej refleksji historycznej, w której prelegent podzielił się doświadczeniami w budowaniu warsztatu historyka mediewisty i edytora, informując o łatwiejszych i trudniejszych momentach wstępnego etapu pracy edytorskiej. W drugiej części wystąpienia uczestnicy mogli zapoznać się z bardziej szczegółowymi uwagami, głównie terminologicznymi, dotyczącymi wybranej kwestii z komentarza do *De interpretatione* Arystotelesa według Benedykta Hessego z Krakowa, poświęconej analizie definicji „oratio”: „*Quaeritur, utrum definitio orationis sit bene posita*”. Podstawowym problemem wyakcentowanym podczas prelekcji była kwestia niejednoznaczności i niekonsekwencji w definiowaniu nawet fundamentalnych terminów. Ten brak precyzji występuje u samego Arystotelesa i niejako z konieczności musi zmierzyć się z nim edytor komentarzy do Arystotelesa, tym bardziej że ma on w ręku tekst średniowiecznego autora, który bardzo często (tak jest w przypadku Benedykta Hessego i innych autorów w nurcie burydanowskim – terministycznym) sam dokonywał licznych i nieraz sztucznych podziałów i rozróżnień terminologicznych. Edytor najczęściej sam musi zdecydować, czy trzymać się pewnej „konsekwencji terminologicznej”, którą przyjmuje w treściowej i merytorycznej analizie zagadnień logicznych, oraz jaki obrać punkt odniesienia, jeśli chodzi o stan wiedzy prezentowany w podręcznikach średniowiecznej logiki. Z dużym zainteresowaniem przyjęto zaprezentowane przez prelegenta slajdy, które umożliwiły porównanie stylu pisarskiego autorów poszczególnych wersji komentarza. Wywiązała się ciekawa dyskusja dotycząca kolejnego, bardzo szerokiego zagadnienia edytorskiego, jakim jest kwestia autorstwa tekstów.

Dr hab. Hanna Wojtczak podjęła zagadnienie recepcji *Kategorii* Arystotelesa w średniowiecznych uniwersytetach. Kategorie były wstępnym podręcznikiem do filozofii Arystotelesa. W średniowieczu było mnóstwo komentarzy *Kategorii*, ale zostały one zaliczone do dzieł logicznych. Były czytane na początku studiów i każdy student z nimi się zetknął. Istotny w nauczaniu był problem, co jest przedmiotem kategorii – zostały one uznane za przedmiot logiczny, a nie realistyczny. Następnie prelegentka przedstawiła krótki rys historyczny tego zagadnienia, począwszy od

Boecjusza, poprzez Dunsza Szkota, W. Burleya, W. Ockhama i J. Burydana. W swoim wystąpieniu podkreśliła, obrazując to fragmentami odpisów, że nie mamy pełnej wiedzy, czy *Categoriae*, które Burydan pisał w swojej młodości, są jego własnym dziełem, czy – jak chce wielu – napisał je pod okiem mistrza.

W sesji popołudniowej konferencji głos zabrała dr hab. Krystyna Krauze-Błachowicz, omawiając źródła i pochodzenie komentarzy logiczno-gramatycznych według linii transmisyjnej Paryż – Praga – Kraków. Dużą rolę w Krakowie odegrały katedry językowe fundowane przez bogate osoby. W gramatyce średniowiecznej uwidacznia się mocno nurt spekulatywny, reprezentowany przez teksty *Ars minor Donata* oraz *Prysejan Większy i Mniejszy*. W referacie podkreślono powiązanie między środowiskiem uniwersyteckim a szkołami katedralnymi i parafialnym, gdzie uczyli nauczyciele z Akademii, oraz łączność, jaka istniała między uniwersytetami.

Druga część „Spotkania Edytorów” miała, jak zwykle, charakter seminarium, podczas którego uczestnicy prezentowali stan aktualnie prowadzonych przez siebie badań i dyskutowali związane z tym problemy warsztatowe i merytoryczne.

Dr Robert P o d k o ń s k i, który przygotowuje edycję XIV księgi *Liber calculatio-num* Swinesheada, zetknął się z problemem, że w różnych odpisach zastosowano odmienne kolejności ksiąg. Zwrócił się do uczestników o pomoc w rozstrzygnięciu tej kwestii. Zaproponowano, aby zbadał pod tym względem inkunabuły (dr hab. J. Soszyński), a także porównał zależne od siebie rękopisy z odpisami na pergaminie (dr L. Nowak) oraz zwrócił uwagę na drogę rozpowszechniania tych rękopisów i sposób ich składania (prof. dr hab. M. Olszewski).

Prof. Mikołaj O l s z e w s k i omówił zgłoszony w ramach konkursu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki projekt pt. *Opus Philosophorum Polonorum*, zaplanowany na okres pięciu lat i realizowany przez trzydziestu wykonawców. Dwie trzecie projektu obejmują teksty autorów średniowiecznych, ale przedmiotem badań są również dzieła autorów z czasów nowożytnych.

Prof. Juliusz D o m a ń s k i poinformował, że ukończył pracę nad dziełem w książce pt. *Łacina w Polsce*, poświęconym tzw. literaturze myślicielskiej. Praca ta stanowi szeroki projekt na temat kultury średniowiecznej w Polsce od Mieszka I do końca XV wieku. Ponadto Profesor zasugerował, że wskazany temat nadaje się na konferencję, ze szczególnym uwzględnieniem postawy ludzi średniowiecza wobec dziedzictwa antycznego.

Dokonując podsumowania badań przedstawicieli ośrodków mediewistycznych w Polsce, należy podkreślić, że ich studia koncentrują się wokół krytycznych edycji tekstów naukowych zarówno autorów polskich: Jan ze Słupcy, Jan z Głogowa, Benedykt Hesse, jak i europejskich: Piotr Lombard, Jan Burydan, Marsyliusz z Inghen, Augustyn z Ankony, Hildegarda z Binghen, Walter Burley, Antonius Andreae, Richard Kilvington. Drugim polem, mającym na celu popularyzowanie kultury średniowiecznej, są publikacje zawierające opracowania oraz tłumaczenia wybranych tekstów łacińskich.